

**LUC
VAN DEN
BRIELE**

BOSNIA-BRUSELOGOVINA

**twee momentopnamen van een echte
en een denkbeeldige burgeroorlog**

**toneelspel
in twee bedrijven**

Contact met de auteur:
luc.vandenbriele@telenet.be

Personen:

de kapitein - de gast - de ober - de vrouw

(de vier rollen kunnen vertolkt worden door vier of door twee maal vier acteurs)

Het *eerste bedrijf* speelt zich in het midden van de negentiger jaren af in een interneringskamp in Bosnië, waar een Vlaams *cultureel ambassadeur* de gast is van een Servisch kapitein. Ze worden bediend door een muzulmanse ober, die als krijgsgevangene het slachtoffer is van een mensonterend en soms luguber spel. De wat lichtzinnige gast beschouwt zijn studiereis gedeeltelijk ook als een plezierreisje. Een onthullende opmerking van de bij de kapitein aanwezige hoer brengt ontuchtering en het besef van medeplichtigheid aan gruwelijke oorlogsfeiten.

Het *tweede bedrijf* speelt zich af in een interneringskamp voor Vlaamse kunstenaars en suggereert de mogelijkheid van Bosnische toestanden in eigen land. Tegenover de Belgische (Franstalig Brusselse) kapitein, staat een door Bosnische ervaringen gelouterde en daardoor veel ernstiger Servische gast. Ze worden bediend door een gevangen Vlaming, een Uilenspiegel-figuur die humor als wapen en als schuiloord voor verzet gebruikt. Zijn *Nele* is een zwaar vernederde en misbruikte vrouw uit Vlaams Brabant. De Servische gast krijgt haar ter ontspanning aangeboden, maar ze wordt een belangrijke getuige.

De Servisch/Belgische kapitein is een door militarisme en nationalistische grootheidswaanin geblinddoekte geest, voor wie oorlogsmisdaden tot een normaal levenspatroon behoren. In het eerste bedrijf draagt hij de veldtenu van het Servische leger; in het tweede bedrijf draagt hij een gelijkaardige kledij van het Belgische leger, maar dan aangevuld met een vrijwel altijd in de hand gehouden rottinkje. Op het einde van het tweede bedrijf draagt hij alleen een (van de Belgische vlag gemaakte) schaamgordel.

In het eerste bedrijf draagt *de gast* een kleurloos en ook wat ongemakkelijk burgerpak. Zijn voortdurende strijd tegen een knellende das verradt enige zenuwachtigheid en twijfel over de stevigheid van de eigen bestaansgronden. In het tweede bedrijf is hij ook onopvallend gekleed, maar hij maakt een veel rustiger indruk.

In het eerste bedrijf draagt *de ober* kampkleding onder een wit schort. Hij heeft een vreugdeloos, maar in alle omstandigheden ook een kalm en waardig gezicht. Tijdens zijn contacten met de kapitein neemt hij een duidelijk afgedwongen militaire houding aan. In het tweede bedrijf is hij een nar. Hij draagt een blauwe Unohelm, die met linten en bellen tot zotskap werd omgevormd.

In het eerste bedrijf hult *de vrouw* zich bij het opstaan in een blauwe ochtendjapon. In het tweede bedrijf draagt ze aanvankelijk alleen maar een wit hemdje.

Het in Deel Een vermelde lied *Bledi mesec* maakt deel uit van de cyclus *Veče u Skadarliji* (Dubravka Nešovič/R. Zdravkoviča).

Mits enkele aanpassingen kan elk deel van dit toneelstuk ook als afzonderlijke eenakter worden opgevoerd.

Het eerste bedrijf is al herwerkt tot de eenakter *Het geheim van koffie*.

Een wat kale en weinig bemeubelde ruimte met een tafel, een paar stoelen en een bed. Op de tafel: een paar halflege wijnflessen. Aan de muur: een spiegel.

Als het doek opgaat, zijn de kapitein en zijn gast aan het eten. De vrouw ligt in het bed te slapen. Alleen de vorm van haar in elkaar gekronkeld lichaam is zichtbaar.

De kapitein:

(terwijl hij gulzig op schijfjes komkommer knabbelt en slivovitsj schenkt) Het combineren van tegenstrijdigheden kan heel opwindend zijn. De nuchtere smaak van de komkommer, gekoppeld aan deze ondoorgroendelijke dauw van het Servische volk. Bijvoorbeeld.

De gast:

Voor mij niet te veel van deze heerlijke, maar woeste drank. Ik hou meer van wijn.

De kapitein:

(de fles omhoogstekend) Er is niet veel van nodig. Kwaliteit is belangrijker dan kwantiteit. Dit is geen spul dat in warenhuizen wordt verkocht. Dat komt rechtstreeks van het platteland, van mijn geboortedorp in de Vojvodina. Het is het beste van het beste en het beste van het beste wordt niet verkocht. Alleen de vrienden en de heel bijzondere gasten krijgen dat aangeboden. Een minimum volstaat om ook tot op de bodem van deze drank door te dringen. Mijn grootmoeder gebruikte er haar vingerhoed voor. Eentje 's morgens en eentje 's avonds. Ze liet de drank over haar tanden wandelen en over haar tong en ze streefde er haar gehemelte mee. En ze had die ene vinger die dag en nacht naar slivovitsj rook. De geur is heel belangrijk. *(hij steekt een vinger in zijn glas en wrijft slivovitsj in zijn handpalm)* Ruik eens. Staat er geen bloeiende boomgaard in mijn handpalm? Voel je die geurtinteling van de pruimenbloesem, van zon en aarde, van lachende meisjes in fladderrokjes?

De gast:

(aan de handpalm ruikend) Jij bent meer dichter dan militair. Zon en aarde. En geur van meisjes.

De kapitein:

Vermengd met de eeuwige geur van zweet, dat altijd in de diepste lijnen van de hand aanwezig is. En van olie waarmee de wapens worden gesmeerd. Uit deze combinatie wordt gezonde drift geboren. Prosit.

De gast:

Op het Servische volk.

De kapitein:

Op het volk van Vlaanderen en op de gezondheid van zijn cultureel ambassadeur.

De gast:

Dank u. Het lekkere eten zal mijn gezondheid zeker ten goede komen.

De kapitein:

Het beste moet nog komen.

De gast:

Vooraf dat brood is heerlijk. Knapperig vers, nog gehuld in een mantel van ovenwarmte. Het doet me denken aan de kinderjaren, aan vakantie in het West-Vlaamse heuvelland en aan de ovenkoeken die mijn grootvader daar bakte. Ook zij werden ovenvers en heerlijk warm opgediend, besmeerd met pruimenjam of bruine suiker.

De kapitein:

Wij eten ze graag met een dikke plak geitenkaas. (*roepend*) Slober. Mijn moezoelmanse slober denkt dat hij zijn leven dankt aan de kwaliteit van dit brood. Telkens een nieuwe groep gevangenen het kamp binnenkomt, probeert hij te achterhalen of er ook iemand tussen zit die iets van bakken of koken afweet. En al wie enige aanleg heeft om in zijn weg te staan, komt ergens in een verre uithoek terecht.

De gast:

(*terwijl de ober opkomt*) De gewone strijd om zelfbehoud.

De ober:

De kapitein wenst?

De kapitein:

Het brood is bijna op. En hoe zit het met het vlees?

De ober:

Dat komt er aan, kapitein. Binnen drie of vier minuten. En de wijn staat gekoeld op veertien graden.

De kapitein:

Slober dan maar af en breng vlees en wijn. En bak vers brood.

De ober:

Ja, kapitein. (*hij gaat af*)

De kapitein:

Ik noem hem Slober. Leuke samentrekking van slaaf en ober. Hij is ooit nog ober geweest, in het Central-koffiehuis van Sarajevo. Later had hij daar zijn eigen eetbarak. En die platte broodjes heeft hij leren bakken in de bakkerij van zijn vader. De vrouw die je gisteren hebt doodgeschoten is misschien zijn zuster. Ze woont in die buurt.

De gast:

Voor de vijf en dertigste keer herhaal ik dat het een ongelukstreffer was. Ik kan niet schieten.

De kapitein:

Toch een leuke ervaring voor een cultureel ambassadeur. De generaal en ik hebben het erg gewaardeerd toen je vroeg om ook eens tot in de frontlijn door te dringen. Om de geur van in bossen levende soldaten op te snuiven. Om de oorlog te ervaren.

De gast:

Ik wil geen standpunt innemen. Ik wil boven de standpunten staan. Men verwacht van mij dat ik voordrachten geef. En artikels schrijf. En misschien een boek. Over de noodzaak van vrede.

De kapitein:

En is de dag van gisteren geen heel bijzondere bron van inspiratie geweest? Je kan niet over vrede schrijven zonder de oorlog te hebben meegemaakt. Zonder oorlog heeft vrede ook geen zin. Gisteren heb je gevoeld wat wij allen dag in dag uit voelen. Vervoering. De opwindende samensmelting van lichaam en wapen. Het gevoel van macht, van triomf.

De gast:

Ik heb me laten meeslepen. Maar het was een ongelukstreffer. Ik heb geschoten zonder mikken. Ik kan niet eens mikken.

De kapitein:

Om het op een ouderwetse manier te zeggen: het stond in de sterren geschreven dat die kogel - jouw kogel - voor dát vrouwenlijf bestemd was. Noch jij, noch die toevallige vrouw hebben er voor gekozen. Ik heb onderofficieren en soldaten vlak naast mij zien vallen. Ook voor hen was ooit een kogel gemaakt. Ik heb kogels op twee millimeter van mijn hoofd horen voorbijrazen. En toch heb ik me nooit voor een kogel verborgen. Kogels raken me niet en ik geloof dat ze me nooit zullen raken. En niemand moet proberen dat te begrijpen.

De gast:

Dat ruikt naar magie. Of heb je een konijnenpoot op zak?

De kapitein:

In de militaire academie wordt er mee gelachen. Overbodig romantisme wordt er gezegd. En toch heb ik er aan toegegeven. Mijn grootvader zei: jongen, je moet met land en water gaan praten. En dat heb ik gedaan. Ik heb de aarde van Servië gegeten en het water van de Moravica gedronken.

De gast:

Zijn rituelen nog van onze tijd?

De kapitein:

Neen. Maar ze bestaan en ze zijn niet te verklaren. De precisie van jouw vinger aan de trekker van dat geweer is ook niet te verklaren. Je moet ook niet naar een verklaring zoeken. Het is gewoon mooi geweest.

De gast:

Wat is mooi en wat is niet mooi? Op weg naar die vooruitgeschoven post liep ik door plassen waarin maan en sterren werden weerspiegeld. Ik dacht: ik loop van ster tot ster en na de maan vlieg ik de ruimte in en zal dan omkijken en zien hoe de aarde een kleine blauwe droom is. In de loopgraaf rook het naar vers dennenhout en het geweer nestelde zich ongevraagd als een poes in mijn handen. En plots ging er een schot af. De terugslag van het wapen tegen de schouder gaf een wat dol gevoel. Het gevoel: nu vliegt er iets van mij door de lucht. Ik vlieg door de lucht.

De kapitein:

Dát gevoel heb ik vaak gehad. Ooit lag ik op een heuvelrug en zag hoe de aarde zich als een baarmoeder opende en een resem moezoelmanse jongen kreeg. Ik zag hoe de jongen naar boven kropen, hoe ze naar de heuveltop keken als naar de tepel van een borst en hoe ze als zuigelingen snakten naar de eerste melk. Ze hebben de top nooit bereikt. Tussen hun mond en de tepel keek mijn oog door het vizier van de dood. En ik zag ze vallen. En in het gras liggen, stil of kermend en roepend om hulp. Dat jaagt triomfen door het bloed. Ook de oorlog kent zijn momenten van orgasme.

De gast:

Ik kan nog steeds niet geloven dat mijn kogel die vrouw heeft gedood. Ik heb die rotzooi niet gewild.

De kapitein:

Hebben wij de oorlog gewild? De oestasja's zijn met etnische zuiveringen begonnen. Serviërs buiten. Serviërs weg. Dat heeft bij ons de oude wortels tot leven gewekt. Dat heeft een aartsvaderlijke haat tot leven gewekt. Dat heeft plots met grote duidelijkheid doen beseffen dat de door Tito handig in elkaar geknutselde eenheid een schijneenheid was, (*met de vlakke hand op het tafelblad slaand*) een tafelblad op poten, waarin anti-eenheidsgevoelens latent, maar ook krachtig aanwezig waren. En waarom was dat zo? Omdat er geen identiteit bestond tussen de staat en de volkeren die hier wonen. Identiteit is meer dan een stuk papier. Identiteit woont in het bloed. En onze identiteit is niet gelijk aan de identiteit van de anderen. En voor de zoveelste keer werden we verdomme bedreigd. Al wat hier de laatste tijd gebeurde, is door het volk gewild. Er zijn tien maal honderdduizend vuisten op straat verschenen. Helemaal in het begin is er om een groot en ondeelbaar Servië geschreeuwd. Door het volk, meneer, door het volk. En geen ballet van blauwhelmen kon dat tegenhouden. En geen solodans van de Franse president. En geen bommen. En geen Amerikaanse bemoeizucht. En geen vredesconferenties met tijdelijke oplossingen. In elk Servisch hart leeft maar één oplossing: grenzen die zo zuiver zijn dat ze er haast overbodig bijliggen.

De gast:

Toen de herrie begon, hebben we het zeker niet begrepen. Bosnië? Dat is toch de jungle niet, werd er gezegd. Of geen primitief stuk derde wereld. Dat is een toeristische tuin. Ze zullen daar wel spoedig begrijpen dat vrede beter is dan oorlog.

De kapitein:

Vrede is vaak gelijk aan onrecht. Voor wie naar rechtvaardigheid streeft en voor wie op vleugels van idealisme vliegt, kan oorlog mooi zijn.

De ober brengt brochettes en wijn. Hij laat de wijn proeven.

De ober:

Makedonia 91, kapitein.

De kapitein:

Een en negentig. Het eerste jaar van onze rechtvaardige strijd.

De gast:

Een symbolisch gekleurde keuze.

De kapitein:

Ja. (*proevend en goedkeurend mompelend*) Ook deze perfecte drank reserveren we voor onze zeer bijzondere gasten. Bedien de ambassadeur van Vlaanderen.

Terwijl de ober de glazen vult, bekijkt de kapitein de schotels. Hij gaat voor de ober staan en drijft hem met buikstoten achteruit.

De kapitein:

(*brullend*) Slober. Er ontbreekt iets en je weet dat er iets ontbreekt.

De ober:

Ja, kapitein.

De kapitein:

Ga met je moezoelmanse kont naar het oosten liggen en bereid je voor op een trap in je kloten.

De ober:

(*vlak voor hij in gebogen houding gaat liggen*) De surprise komt met de tweede schotel, kapitein. Het bakken ervan is zeer delicaat.

De kapitein:

(*de ober schoppend*) De dag dat jouw kloten uit hun zak gesneden worden, zal je weten wat het woord delicaat betekent. Ga naar je keuken en bak die dingen op een zo delicaat mogelijke wijze. En dien ze op met een tweede portie vlees.

De ober:

(*tijdens het rechtstaan*) Dat was de bedoeling, kapitein.

De kapitein:

En een mooi groentekransje, als de vorige keer.

De ober:

Ja, kapitein.

De kapitein:

(zich weer neerzettend, terwijl de ober verdwijnt) Je moet die moezoelmanse klootzakken vooral niet ontzien. Humaan blijven, maar laten voelen wie de baas is en wie de worm, die zo nodig onder de laars verpletterd wordt. *(na een poos)* Het vlees ziet er lekker uit.

De gast:

Ik heb er nog niet van geproefd. Maar uit de schotel komen de geurtjes van de Balkan. En daar hou ik van.

De kapitein:

Laat het niet koud worden. Vlees en wijn tussen de tanden, dat verdrijft nare gedachten. Dat wekt lusten op en verlangen naar de zachtheid van vrouwen. Nog niet ervaren?

De gast:

Meer dan eens.

Ze eten en drinken wijn. De gast mompelt goedkeurende klanken.

De gast:

En de kok bereidt nog een delicatessen?

De kapitein:

Een tweede brochette. Met een surprise.

De gast:

Een goede surprise?

De kapitein:

Een die past bij de dag van gisteren.

De gast:

Keukensurprises zijn niet altijd te vertrouwen. Jaren geleden heb ik te Oostende in een befaamd restaurant gewerkt. Als onderdeel van een trio onderbetaalde werkstudenten. 's Morgens spoten we ons sperma in een sauskom en mengden die blubber in de filet américain.

De kapitein:

Zoete wraak op burgermannetjes, op uitbuiters?

De gast:

Neen. Op Franssprekende wijven uit Brussel.

De kapitein:

Franssprekende wijven uit Brussel. Zijn ze niet leuk?

De gast:

Meestal niet. Maar de drijfveer lag elders.

De kapitein:

En ze kwamen het nooit te weten?

De gast:

Nee. Het was een heimelijk pleziertje. Achteraf bekeken, lijkt het een beetje belachelijk. Maar op het moment zelf leek het grappig.

De kapitein:

Het is een grapje zonder waardig einde. Het zou leuker geweest zijn als de madammen de achterkant van de lekkernij ontdekten en dan het restaurant met kots en kwijl verlieten.

De gast:

Wij hielden van heimelijke pleziertjes. In onze jonge koppen was het een vorm van verkrachting.

De kapitein:

Verkrachting is een lelijk woord. Wij verkrachten geen vrouwen. Er zijn genoeg meisjes die naar ons komen.

De gast:

Ik heb andere verhalen gehoord. Een Kroatisch meisje van vijftien die de helft van haar tanden werd uitgehamerd...

De kapitein:

Ah ja. Een oestasja-teef van zestien die de afgekapte penis van haar vader in de bek krijgt geduwd en die weigert die bek open te doen. En die daarna de helft van maag en darmen uitkotst. Opwindend verhaaltje. Maar dat geloof je toch niet?

De gast:

Ik steek mijn voelhorens uit. Ik kijk en ik luister. Ik vergelijk de verhalen.

De kapitein:

Schrik je van die verhalen?

De gast:

Niet echt.

De kapitein:

Waarom hebben ze jou uitgekozen om naar hier te komen?

De gast:

Oooooo. Plezierreisje, zei men op het ministerie. Beloning voor bewezen diensten. Invloeden en reacties op invloeden. Touwtrekkerij. Enzovoort. Enzovoort.

De kapitein:

Ze hebben me gezegd: hij is een dichter met pacifistische trekjes, maar hij is ook de zoon van een beroepsmilitair. Klopt dat?

De gast:
Ja.

De kapitein:
Mij hebben ze uitgekozen omdat ik militair ben en de zoon van een dichteres. We komen nog eens terecht bij de elkaar aanvullende tegenstrijdigheden. Maar ik heb wel de indruk dat je begrip hebt voor de achtergronden van wat hier gebeurt.

De gast:
Ik interesseer me voor de hedendaagse geschiedenis. Wat in Bosnië gebeurt is een doodgewoon hoofdstuk in de geschiedenis van de twintigste eeuw.

De kapitein:
Heb je gisteren met de soldaten gesproken?

De gast:
Ja. Wat ze gezegd hebben ligt nog onverteerd op de bodem van mijn ziel.

De kapitein:
We hebben prachtige soldaten. Dappere strijders. Jongens die vergroeid zijn met het land. (*terwijl de ober de tweede vleeschotel binnenbrengt en op tafel zet*) Met het land, de aarde, de bossen, de rivieren. Die aarde zit ook in hun hart en nieren, de rivieren stromen ook in hun aders. Servische grond verdedigen is meteen ook het eigen lijf verdedigen. De meeste soldaten wonen ook op het platteland. Hun vijanden wonen meer in de steden, in de amechtige straatjes vol winkelbelletjes van moezoelmanse lamstralen als onze slober. Waar of niet waar, Slober?

De ober:
Waar, kapitein.

De kapitein:
En wat zijn jullie nog?

De ober:
Middenstanders, kapitein.

De kapitein:
Middenstanders? Foefelaars. Bedriegers. Knoeiers. Ja, kapitein.

De ober:
Ja, kapitein.

De kapitein:
(*tot de gast*) Ze hebben een hekel aan aarde en gras, aan natte bomen en aan de geur van herfstbladeren. Ze zitten met hun gat in de loopgraaf en met hun kop in de achtergelaten winkel. In een loopgraaf trillen hun lippen en worden hun ogen door onrust gekweld. Die ogen trekken naar buiten en gaan scheler en scheler kijken in een poging om de deur van de achtergelaten winkel te zien. Met schele ogen schieten ze nogal vaak naast hun doel. Zonder de getrainde terroristen van

hun moezoelmans huurlingenleger had de oorlog hier geen jaar geduurd. (*hij bekijkt de vleeschotel en snuift de geur van het vlees*)

De gast:

Is dat de surprise?

De kapitein:

Ja. Ze ziet er goed uit.

De ober:

Dank u, kapitein. (*hij klakt de hielen en wil afgaan*)

De kapitein:

Halt. En dáár staan. Dáár. In het midden.

De ober:

Ja, kapitein.

De kapitein:

(*de schotel bekijkend*) Hmm. Ziet er niet alleen goed uit, maar ook mooi.

De gast:

Hij lijkt een beetje op de vorige schotel.

De kapitein:

(*de schotel bekijkend*) Ja.

De gast:

Behalve de champignon.

De kapitein:

Behalve de champignon.

De gast:

Lijkt een dun schijfje oesterzwam. Geplukt in de bossen van Bosnië?

De kapitein:

Ongetwijfeld. (*na de schotel van zeer dichtbij bekeken te hebben*) Delicaat gebakken dingetje. Met bijna zwarte randjes. Met een herinnering aan purperwinde in ochtendzon. (*hij vult de glazen*) Prosit.

De gast:

Prosit. De dichterlijke stem van je moeder leeft nog in je militaire borst.

De kapitein:

Mijn moeder had mooie ogen. En een zachte stem. Ze droeg haar verzen voor en ze zong en haar taal zindert ook nu nog in mij na. Toch is die purperwinde in ochtendzon niet zo maar een aaneenschakeling van mooie woordjes. Het is realiteit geweest. Nu leef ik dag en nacht, vroeger was ik een ochtendmens en ik hield en hou nog steeds van de natuur, van lis en bloemen, van taal en van muziek. Van

Haydn bijvoorbeeld en van de liedjes van het oude Beograd, waar mijn grootvader ooit heeft gewoond. *(na een poos)* Laat ons proeven.

Ze eten en drinken wijn.

De kapitein:

Bledi mesec, Slober.

De ober:

Bledi mesec, kapitein?

De kapitein:

Bledi mesec. En met gevoel. *(tot de gast)* Is het een misdaad tegen de mensheid dat we aan gevangen oestasja's af en toe vragen om een Servisch liedje te zingen? En niet alleen aan oestasja's. Ook moezoelmanse slobers doen dat. *(brullend)* Slober. Op de knieën en zingen.

De ober gaat op de knieën zitten.

De kapitein:

Handen op het hoofd.

De ober legt de handen op het hoofd en zingt Bledi mesec, zacht en onduidelijk, meer klanken dan woorden.

De kapitein:

Prosit.

De gast:

Prosit.

De kapitein:

Wij begrijpen elkaar en ik heb vertrouwen in jou. In de dichter leeft iets van de soldaat en in de soldaat leeft iets van de dichter. Dat heeft de generaal goed gezien. Er is natuurlijk ook Haydn. Je houdt toch van Haydn?

De gast:

Niet alleen van Haydn.

De kapitein:

Heb je kinderen?

De gast:

Eén dochter.

De kapitein:

Ik heb er drie. Twee zonen en een dochttertje van twee maand. Een roosje. Met ogen waarin de ogen van mijn moeder herleven. Volgende week kan ik weer een paar dagen naar huis. Dan zal ik haar eindelijk nog eens in de armen houden en haar met zachte zoentjes overladen. *(hij zoent en streelt de wijnfles met zijn wang)*

en luistert naar de zingende ober, brult dan) Slober. Dat wanhopige gefluister boeit mij niet.

De gast:
Hij bakt beter dan hij zingt.

De ober zingt iets luider. De kapitein bekijkt hem.

De kapitein:
Hou op. Je bakt inderdaad beter dan je zingt.

De ober:
Ja, kapitein. Mag ik terug naar de keuken, kapitein?

De kapitein:
Neen. Sta recht. Ga in de houding staan. Dáár. In het midden. *(tot de gast)* Was het lekker?

De gast:
Zeer lekker.

De kapitein:
De generaal zal er morgen naar vragen. Mag ik hem vertellen dat onze Slober de smaak van het vlees weer eens op een zeer delicate wijze heeft onderstreept?

De gast:
Eigenlijk hou ik niet van champignons. Maar dit, dit...

De kapitein:
Slober heeft het keurig samengesteld. In een kransje van haast onmogelijk fijn gesnipperde paprika en dille. Heb je de dille herkend? En het derde smaakje? Slober, wat is het derde smaakje?

De ober:
Sap van venkel, kapitein.

De kapitein:
Venkel. Paprika. Dille. En de smaak van oorlog. Zit er ook in. Aarde die barst. Huizen zonder daken. Vuur in de lucht. Weemoedig zingende slobers. En wat nog, Slober?

De ober:
Vrouwen, kapitein.

De kapitein:
Vrouwen. Soms met de loop van een door Duitsers of Arabieren geleverd geweer in de zachtheid van hun warmbedauwde weide. Er zijn veertigduizend Servische vrouwen verkracht door moezoelmanse slobers! En door de kastanjevreter van Zagreb! *(na een poos)* Denk jij soms aan je vrouw, Slober?

De ober:
Ja, kapitein.

De kapitein:
Aan je zuster moet je niet meer denken. Die is gisteren doodgeschoten. Voel je het ook?

De ober:
Nee, kapitein.

De kapitein:
Ja, kapitein.

De ober:
Ja, kapitein.

De kapitein:
En je vrouw, Slober, je vrouw. Leeft ze nog?

De ober:
Ja, kapitein.

De kapitein:
En wat doet ze, Slober?

De ober:
Ze wacht, kapitein.

De kapitein:
Wacht ze? (*hij staat recht, gaat bij de ober staan en spuwt de woorden in zijn gezicht*) Om geen knijpkut te krijgen zal ze wel wachten op de komst van de buurman. Die maar al te graag zijn kromme wortel in haar tuin wil planten. Heb jij een buurman die graag in billen knijpt?

De ober:
Ik denk het niet, kapitein.

De kapitein:
Hoe heet jouw buurman?

De ober:
Bogdan, kapitein.

De gast:
Bogdan? Is dat geen Servische naam? (*na een slok wijn*) Bogdan Billenknijper. Een B.B.

De kapitein:
Knijpt die Bogdan de billen van je vrouw?

De ober:
Niet dat ik weet, kapitein.

De kapitein:
(*een groot mes uit de tafellade halend*) Als ik mijn buurman in het bed van mijn vrouw vond, dan zou ik hem meteen de keel oversnijden. (*hij maakt een snijgebaar over de keel van de ober*)

De gast:
Sommigen zouden liever de keel van de vrouw oversnijden.

De kapitein:
Wat zou jij doen, Slober?

De ober:
Niets, kapitein.

De kapitein:
(*brullend*) Niets. (*De ober met buikstoten achteruit drijvend*) Niets? Dat is geen antwoord. (*het mes voor de ogen van de ober heen en weer bewegend*) Wat zou jij doen met dat mes? Je vrouw? Je buurman? Je ontrouwe vrouw?

De ober:
Niet mijn vrouw, kapitein.

De kapitein:
De buurman?

De ober:
Niet mijn buurman, kapitein.

De gast:
(*tot de wijnfles*) Hij zou ook de twee kelen kunnen oversnijden.

De kapitein:
Wat zou je doen, Slober?

De ober:
Ik zou Bogdan voorstellen om er eens bij een kop koffie over te praten, kapitein.

De kapitein:
En je zou geen mes meenemen?

De ober:
Nee, kapitein. Bij koffie kan veel uitgepraat worden.

De kapitein:
(*de gast naderend*) Hoor je wat die kutverdomde moezoelmanse lamstralen doen? Koffie zuipen, praten en elkaar begrijpend in de ogen kijken. (*weer bij de ober, het mes heen en weer bewegend*) Je moet hier niet de onnozele pacifist uithangen.

Dat mes gaat zonder nadenken victorie kraaien in de keel van je vrouw. Snijden. Snijden. Dat zou je doen.

De gast:

Vraag hem waarom hij het niet zou doen.

De kapitein:

Waarom zou je het niet doen, Slober?

De ober:

Haar voor goed kwijt zijn zou meer pijn doen dan al het andere, kapitein.

De kapitein:

Nou goed dan. Haar gat is belangrijker dan de wortel van de buurman die er eventjes in zat. Maar noem mij één reden waarom je die wortel de keel niet zou oversnijden. Jij duldt toch geen vreemde wortelen in jouw tuin. Ja? Nee?

De ober:

Nee, kapitein.

De kapitein:

Dus...

De gast:

Brei er een vervolg aan. Je hebt koffie gedronken en die Bogdan heeft beloofd je vrouw gerust te laten.

De kapitein:

Juist. Ik zal het nooit meer doen, heeft hij gezegd.

De gast:

En een week later ligt hij weer bij je vrouw in bed.

De kapitein:

Juist. Een week later betrap je hem nog eens.

De gast:

In volle actie.

De kapitein:

Juist. Wortel in en wortel uit en wortel in en wortel uit. En je hebt een mes in de hand.

De ober:

Ik heb geen mes in de hand, kapitein.

De kapitein:

Op je knieën! (*hem het mes in de rechterhand duwend*) Heb je een mes in de hand?

De ober:
Ja, kapitein.

De kapitein:
En wat doe je?

De ober:
Ik voel woede en twijfel, kapitein.

De gast:
(*tot de wijnfles*) Hoeveel woede en hoeveel twijfel? En hoeveel blinde verliefdheid?

De kapitein:
Woede en twijfel, Slober. Een té kleine aarzeling, maar toch een goed begin.

De gast:
(*tot de wijnfles*) Als ik Bogdan was, dan zou ik mijn keel van angst voelen samenkrimpen.

De kapitein:
Ik ook. Want er is een beetje twijfel en er is veel woede. En wat is er nog, Slober?

De ober:
Wanhoop, kapitein. En veel treurnis. En de zekerheid dat er ook heel ernstig met de vrouw moet gepraat worden.

De gast:
(*rechtstaand, een fles meenemend en een beetje waggelend onder invloed van de wijn*) Koffie met Bogdan en koffie met de vrouw.

De kapitein:
(*tot de ober*) Wordt er weer koffie gezopen?

De ober:
Ja, kapitein.

De kapitein:
Voor de tweede keer? Je bent een laffe moezoelmanse kutezel. Ja, kapitein.

De ober:
Ja, kapitein.

De gast:
Ik dacht dat muzelmannen meer van messen hielden. Welke filosofische kracht zit er in die koffie?

De kapitein:
(*na een poos*) Waarom zeg je niets, Slober? Wat is het geheim van de koffie?

De ober:

Men blijft er nuchter bij, kapitein. De keel van Bogdan leidt tot hetzelfde resultaat. Hij dood en ik in de gevangenis. Misschien wel levenslang. En dan zit ik weer zonder vrouw. Kapitein.

De gast:

Hij heeft gelijk. Hoe heet je vrouw?

De ober:

Lili, meneer.

De gast:

En ze is geen gromwif? (*nadat de ober ontkennend het hoofd heeft geschud*) Ze is goed in de keuken en lekker in bed?

De ober:

Ja, meneer.

De gast:

Dan begrijp ik dat je haar twee keer vergeeft. (*na een slok wijn*) Maar twee keer is geen drie keer.

De kapitein:

Juist. Een week na de tweede koffie ligt hij wéér in het bed van Lili.

De gast:

Ik weet wat hij dán doet.

De kapitein:

Wat doet Slober? Eén keel of twee kelen? (*neemt de hand van de ober en maakt snijbewegingen met het mes*)

De gast:

Hij snijdt zijn eigen keel over.

De kapitein:

(*brullend*) Slober. Snij jij je eigen kutverdomde moezoelmanse keel over?

De ober:

Nee, kapitein.

De gast:

Misschien gaat hij wéér koffie drinken.

De kapitein:

Drink jij weer koffie met die onuitroeibare wortel?

De ober:

Misschien wel, kapitein.

De kapitein:

Jouw koffie maakt me misselijk. (*hij gooit het mes in de tafellade, haalt er een revolver uit, drinkt een teug wijn uit een fles en zet de loop van de revolver tegen een wang van de ober*) Misselijk. Die zwarte prut is onverteerbaar voor mijn maag. Ik heb zin om jouw stomme kop aan flarden te schieten. (*hij stoot de revolver enkele keren tegen de wang van de ober*) Dan kan je meteen ook het ei laten vallen, waarmee je nu in je gat zit.

De gast:

(*na een dronk uit de wijnfles*) Laat hem eerst vertellen waarom drie maal Bogdan nog een koffie waard is.

De kapitein:

Is Bogdan nog een koffie waard, Slober?

De ober:

Eigenlijk niet, kapitein, maar...

De gast:

Koffie is een vredelievende drank. (*tot de wijnfles*) Interessant gegeven voor het boek dat ik over deze rotzooi wil schrijven.

De kapitein:

Maar, Slober?

De ober:

Als ik mezelf kapot maak, hebben die twee de baan vrij. En met deze gedachte sterf ik liever niet, kapitein. Misschien zou verhuizen een oplossing zijn.

De gast:

Dat ruikt naar etnische zuivering. En op wat zou het uitdraaien? Bogdan weg of Slober weg?

De kapitein:

Of de vrouw weg. Wijven genoeg in de wereld. Wie verhuist er, Slober?

De ober:

Daar moet over gepraat worden, kapitein.

De gast:

Bij een nieuwe koffie.

De kapitein:

Grrrrr. Ik schiet je kop aan flarden.

De gast:

Laat hem een laatste wens doen.

De kapitein:

Laatste wens, Slober.

De ober:

De revolver vier centimeter hoger. En twee centimeter naar links. Kapitein.

De kapitein:

(na de revolver op de juiste plaats tegen de slaap van de ober te hebben gezet) En, Slober. Nog een echte laatste wens?

De gast:

(tot de wijnfles) Laat hem nog een warm broodje brengen.

De kapitein:

(de ober met de revolver wegduwend) Ga naar de keuken, Slober. En bak nog twee broodjes.

De ober:

Ja, kapitein.

Terwijl de ober afgaat, lost de kapitein een paar schoten in de hoek van de kamer. De ober gaat onbewogen verder.

De vrouw:

(na een gil) Tisjiná. Ruhe. *(ze kruipt weer onder de deken)*

De gast:

(alsof hij pas nu beseft dat er al die tijd iemand in het bed lag) Wie is dat?

De kapitein:

(met een heel brede glimlach) De grootste en de beste hoer van de Balkan. Zowat alle Oost-Europese staatshoofden en opperbevelhebbers hebben al in haar prachtige tuin gewandeld. Ik heb haar wijs gemaakt dat je de minister-president van Vlaanderen bent. Voor minder interesseert ze zich niet. Ze zal haar best doen.

De gast:

(een beetje verward) Bedoel je...

De kapitein:

Dát bedoel ik. Veel vrouwen zijn mooier, maar deze Marijena heeft een superieure techniek. Kronkeltechniek. Ze is op haar zestien gestart als hoela-hoelameisje met zestien hoepels rond haar lijf. In allerlei schaars verlichte theatertjes. Bulgarije, Oekraïne, Rusland. En hier. Je zal er nog vaak aan terug denken.

De vrouw:

(langzaam en nog wat verdwaasd recht kruipend) Hoe laat is het?

De kapitein:

Tijd om op te staan, schat.

De vrouw:
(*de gast bekijkend*) Wie is dat?

De kapitein:
De minister-president van Vlaanderen.

De vrouw:
O ja. Hello, darling. Ik heb je ooit eens op televisie gezien.

De kapitein:
De minister-president op economische zending.

De gast:
(*een beetje verward*) Jaja.

De vrouw:
(*ze staat op en hult zich in een blauwe ochtendjapon*) Ik heet Marijena.

De gast:
(*nog steeds met de nu bijna lege wijnfles in de hand, haar uitgestoken hand zoenend*) Je bent verrukkelijk mooi.

De vrouw:
En je blijft nog tot morgen?

De gast:
Jaaaa.

De vrouw:
Komt goed uit. Ik blijf ook tot morgen. (*de fles bekijkend*) Makedonia. Mag ik het laatste slokje? (*de gast helpt haar drinken en kijkt dan gefascineerd toe hoe ze de wijn van haar lippen likt*) En je hebt lekker gegeten? (*ze bekijkt de lege schotels en trekt afkeurend de neus op*) Wéér brochette met gebakken schaamlipje in venkelsaus?

De gast laat de wijnfles vallen en kijkt beteuterd naar de kapitein.

De vrouw:
(*tot de kapitein, hem strak aankijkend*) Kroatisch schaamlipje of was het er een van een moezoelmeisje?

De kapitein:
De minister-president dacht dat het een schijfje oesterzwam was.

De vrouw:
(*de nek van de gast strelend*) Wat is onschuld toch mooi.

De gast:
(*voor zich uit en braakneigingen wegslikkend*) Ik ben medeplichtig.

De vrouw:

Dat zijn we allemaal op een of andere wijze.

de acteurs verdwijnen in de duisternis

e r i s p a u z e

De kapitein en de gast liggen te soezen op het bed. De ober en de vrouw komen hand in hand op; de ober loopt op de tenen, maant met gebaren de vrouw tot stilte aan, bekijkt de kapitein en de gast, schudt zachtjes zijn bellenhelm en blaast dan op een hoorn. De kapitein springt dadelijk recht; de gast reageert wat trager en blijft op de rand van het bed zitten. De vrouw staat er wat kouwelijk bij en wacht schijnbaar onverschillig af.

De kapitein:

Kan het niet wat discreter?

De ober:

(de hand van de vrouw loslatend) Ik heb een meisje en een boodschap, kavenijn.

De kapitein:

De boodschap.

De ober:

Asjeblijf, kavenijn.

De kapitein:

(een omslag uit de hand van de ober rukkend, hem openscheurend en de boodschap vluchtig overlezend - tot de gast) Groot nieuws. Aanval volledig geslaagd. Half Sint-Truiden staat in brand. Alle woningen ten zuiden van de Naamse vest weggevaagd. Zeshonderd gevangenen voorlopig ondergebracht in het sportcomplex. *(na een poos)* Een eerste en zeer belangrijke overwinning in deze sector.

De gast:

(naar de vrouw wijzend) Is dat een van die gevangenen?

De kapitein:

(tot de ober) Van waar komt dat scharminkel?

De ober:

Van Barak Twee, kavenijn. Naar hier gestuurd met de groeten van de luitenant.

De kapitein:

Hmm. Ziet er niet slecht uit. *(hij gaat keurend rond de vrouw lopen, heft haar hemdje met zijn rottinkje op, kijkt naar haar billen en ruikt aan haar nek)* Ze ruikt nog een beetje naar lysol. Spuit er straks wat Parfum de Paris op.

De ober:

Nja, kavenijn.

De kapitein:

En wie heeft haar dat hemd gegeven? *(tot de gast)* We kregen er onlangs een met een krop salade op de venusheuvel genaaid. Dat zag er heel wat leuker uit. *(met zijn rottinkje duwt hij de vrouw tot bij de gast)* Kan deze Maagd van Vlaanderen je een beetje ontspannen?

De gast:

Ik hou niet van maagden.

De kapitein:

Ik wel. Hoe jonger hoe beter; dan hebben ze nog bibberknieën en ze kijken met ogen-als-bergen-zo-groot naar een nooit eerder geziene mannelijkheid van formaát. Daar droom ik dus van. Een beetje ontspanning is af en toe nodig. Op patrouille gaan in een nevelig landschap heeft mij altijd geboeid, het doorbreken van een nevelig maagdenvlies sluit daar goed bij aan.

De gast:

(de vrouw bekijkend) Ze is hier niet vrijwillig.

De kapitein:

Ze dient de goede zaak. In elke oorlog worden vrouwen gebruikt.

De gast:

Op een heel verscheiden wijze. Hoe gebeurt het hier? Alleen door losgeslagen soldaten of op een meer georganiseerde wijze?

De kapitein:

Op de gewone wijze. Solistisch fluitspel is niet goed voor soldaten en na de stalen bruid aan het front is er altijd een bruid van vlees en bloed nodig. Vrouwen zijn onmisbaar voor het moreel der troepen. Zelfs Alexander de Grote wist dat al; ook bij hem waren vrouwen onderdeel van een weloverwogen veroveringsstrategie.

De gast:

(van het bed wegwandelend) Hij was ook voorstander van etnische verkrachting. Moet het zaad van de overwinnaar ook hier wortel schieten in de schoot van de overwonnen vrouwen?

De kapitein:

Gezond zaad is niet te versmaden. Af en toe is er een bij die zich daarop verheugt. *(de vrouw van dichtbij bekijkend)* De ronding van haar lippen verradt al enige ervaring. *(hij steekt zijn rottinkje tussen haar lippen)* Doe je bek eens open. *(als de vrouw niet reageert, brullend)* Bek open. Ik wil je tong zien.

Achter de rug van de kapitein maakt de ober grimassen en steekt zijn tong ver en uitdagend uit. De vrouw ziet het en steekt ook de tong uit.

De kapitein:

Hmm. Talent in overvloed, maar dat moet af en toe met een zweepje worden aangemoedigd. *(met het rottinkje op haar arm tikkend)* En er is al wat vooroefening geweest, met hier en daar een blauw vlekje op de huid. Ook al was ze niet goed genoeg voor de stal van prins en generaal of voor de minister van cultuur, er is toch iets van te maken. *(tot de gast)* Mijn waarde gast, ze is van jou, als intermez-zo of als naspel. Je kiest maar. Of ben je ongevoelig voor vrouwenvlees?

De gast:

Zeker niet.

De kapitein:

Een Balkanroes zal ze nog niet ervaren hebben.

De gast:

Ik ben naar hier gekomen om over de oorlog te praten. Om vergelijkingen te maken. Ik ben hier als cultureel ambassadeur, als gezant van de Vereniging voor Vrede in de Balkan.

De kapitein:

Er is toch geen vrede in de Balkan.

De gast:

Er wordt nog steeds naar vrede gestreefd.

De kapitein:

Als tussendoortje. Ik heb een zeer grote bewondering voor het spel dat jullie in de Balkan spelen. Bosnië is in allerlei opzichten een goed voorbeeld geweest en een rijke bron van inspiratie. Ook voor ons is het er op aangekomen een en ander rustig voor te bereiden, hier en daar een agitatorisch ei te leggen en geduldig te wachten op bijvoorbeeld een beetje troebele binnenlandse politiek in Frankrijk, op verkiezingskoorts in Amerika, op verwarring in Rusland, op de mogelijkheid van een sociaal conflict in Duitsland. Bij een goede combinatie van allerlei gunstige omstandigheden mag niet gearzeld worden. Want alleen dán kan er verrassend, maar ook kansrijk worden toegeslagen.

De gast:

(zet zich bij de tafel neer) Wie zelf in de modder staat te trappelen, heeft inderdaad weinig belangstelling voor de natte voeten van een ander. Herrie in de Voer? Kabaal in het Brusselse randgebied? Op een goed gekozen moment lijkt dat onbelangrijk. Ook Bosnië leek aanvankelijk meer op een scheid dan op een donderslag.

De kapitein:

(met het rottinkje de haren van de vrouw bespelend) Elke buitenlandse aarzeling en elke vertraging is ook bij ons welkom geweest. Van medewerking aan buitenlandse interventies ligt niemand wakker. De televisieprogramma's met blauwe Uno-dans-jes en met Amerikaanse balletten tussen honderd en zes naar vrede ruike momenten is men al lang beu geworden. Dat we honderd keer ja en honderd keer neen moeten zeggen en dan nog eens ja en nog eens neen, dat weten we ook wel. Het is een bekend recept. Tijd winnen. Daar komt het op aan. Meer dan één parlement wordt dan woest en begint te knabbelen aan de nutteloze budgetten van multinationale troepen. Ook het touwtrekken tussen Europa en Amerika was en is een welgekomen hulp.

De gast:

De Amerikanen hebben er alle belang bij dat Europa af en toe met de neus in de eigen stront valt. En verdeeld blijft. *(na een poos)* Niet tussenkomen is ook tussenkomen.

De kapitein draait zich met een ruk om en ziet dat de ober grimassen maakt.

De ober:

Ik zocht naar een onderdanige glimlach, kavenijn.

De kapitein:

Zwijg. En ga in de houding staan.

De ober:

Nja, kavenijn.

De kapitein:

(tot de gast) Die clown werd bij zijn geboorte Tijn genaamd. En dat vond de generaal zo leuk dat hij er een Uilenspiegel van heeft gemaakt. *(in het gezicht van de ober brullend en het rottinkje in zijn buik duwend)* Maar soms enerveert hij mij. *(weer tot de gast)* Als hij naast clown ook niet een goede ober was en bedreven in het zetten van goede koffie, dan was hij al lang in een of andere beerput gevallen.

De gast:

Goede koffie is belangrijk.

De kapitein:

Na het middagdutje heb ik meer zin in bier. *(tot de ober)* Goed gekoeld bier op tafel.

De ober:

Nja, kavenijn.

De kapitein:

En jenever.

De ober:

Nja, kavenijn.

De kapitein:

Oprotten.

De ober:

Nja, kavenijn. *(hij vertrekt huppelend)*

De kapitein:

Halt.

De ober:

Nja, kavenijn.

De kapitein:

Hul de Maagd van Vlaanderen in haar blauwe mantel. Zie je niet dat ze daar staat te bibberen als een geplukte kip?

De ober:
Nja, kavenijn.

De ober legt de blauwe ochtendjapon over de schouders van de vrouw, steekt er haar armen in en knoopt de ochtendjapon vast - ze bekijken elkaar met een zo onopvallend mogelijke blik van verstandhouding.

De kapitein:
(tijdens het vastknopen van de ochtendjapon) Duurt het nog lang?

De ober:
(potsierlijk groetend) Opdracht volbracht, kavenijn.

De kapitein:
Bibbert ze nog?

De ober:
(de hand onder de ochtendjapon stekend) Kotkotkotkot.

De kapitein:
Wat kotokot?

De ober:
Kippenvlees, kavenijn.

De kapitein:
Opwarmen. Poten in warme pantoffels en de jas van de kapitein over de schouders. Een kip is maar smakelijk als ze lekker warm is.

De ober:
Nja, kavenijn.

De ober zoekt de pantoffels, steekt er de voeten van de vrouw in, legt een militaire overjas over haar schouders, groet dan potsierlijk en gaat af.

De kapitein:
(zich bij de gast aan tafel zettend - sarcastisch) Zo wordt de bevolking van de heroverde gebieden vertroeteld.

De gast:
Hoe vaak wordt er in de beerput gevallen?

De kapitein:
Ah. Die verhaaltjes. In elke oorlog gebeuren ongelukjes. Alleen een minderheid stelt zich daar vragen over.

De gast:
We zijn overeengekomen om zeer openhartig met elkaar te praten.

De kapitein:

Ja. Vanzelfsprekend. Maar ik heb je niets nieuws te vertellen. Er is niets nieuws. En niemand heeft ons lessen te geven.

De gast:

De lessen zijn gekend. Ze zijn universeel en gebaseerd op ruime en overtuigende ervaringen: op de Duitse massagraven in de Oekraïne, op Hitlers klotenwerk in Auschwitz en Oradour, op de Franse wijnflessen in Algerijnse vagina's, op de Amerikaanse vlammenwerpers in Vietnam, en een heel klein beetje op de Servisch-Kroatische en muzelmanse gruwel in Bosnië.

De kapitein:

(glimlachend) De lijst is langer.

De gast:

Ik wou net zeggen: enzovoort, enzovoort. Maar we hadden het over de beerput.

De kapitein:

Een kamp zonder beerput bestaat niet. Voelt men zich ergens in de wereld ongemakkelijk omdat een ellendige troep Vlaamse schrijfbeesten, kladschilders en zeefdrukkers hun eigen latrines graven?

De gast:

Kunstenaars hebben behoefte aan vrijheid.

De kapitein:

Er zijn er die in hun beste Frans een zeer positieve vorm van collaboratie komen voorstellen. En in ruil daarvoor krijgen ze een buitenhuisje aan de boorden van de Ourthe. Op deze beslissing van de generaal is er enige kritiek; hij staat te dicht bij de politiek om te doen wat er zou moeten gedaan worden.

De gast:

En dat is?

De kapitein:

In principe komen ze allemaal voor heropvoeding in aanmerking, zegt de generaal. Ik zou allemaal eerder vervangen door minimaal. Al wie een kamp overleeft, fungeert vroeg of laat als stoorzender. Denk aan Bosnië en aan de kluchtbank van Den Haag. En de leerlingen van Hitler en Stalin zijn er aan ten onder gegaan. De gevangenen krijgen hier veel meer dan ze verdienen. Ze beschikken zelfs over een bordeel. Maar ze klagen en ze zeuren. Waals eten deugt niet voor Vlaamse magen! Zeggen ze. Vier, vijf of zes maal per dag zitten ze dus op hun schijfstok, op hun Vlaamse leeuw, zoals wij dat noemen. En af en toe valt er een van die stok. En hij valt niet graag in de blubber zonder zich aan de naast hem zittende collega vast te klampen. Zo gaat dat.

De gast:

En als ze niet vanzelf vallen, krijgen ze een duw.

De kapitein:

Krijgen ze een duw? (*naar de vrouw wijzend*) Heeft zij een duw gekregen?
(*met een brede glimlach*) Ze wacht op jouw duwen.

De gast:

Ik zou haar ook kunnen ondervragen.

De kapitein:

Heb je vragen? Zijn er onzekerheden?

De gast:

Van waar komt ze?

De kapitein:

(*met uitnodigend gebaar tot de vrouw*) Zeg het hem.

De vrouw:

(*stilletjes*) Vlaams Brabant.

De kapitein:

(*rechtstaand, en dan vlak bij de vrouw brullend*) Ik heb het niet gehoord. Luider.

De vrouw:

(*luid*) Vlaams Brabant.

De gast:

Bij de veroveringstochten in Vlaams Brabant zijn duizenden Vlamingen verdwenen. En niemand weet waar ze zijn.

De kapitein:

(*vlak naast het hoofd van de vrouw*) En niemand weet waar ze zijn. Moet ik weten waar ze zijn?

De gast:

Volkerenmoord wordt dus ontkend.

De kapitein:

Wij zijn geen barbaren, wij vertegenwoordigen een universele cultuur. (*met het rottinkje ruw op de vrouw duwend*) En Vlaams Brabant bestaat niet. Alleen Brabant bestaat en het behoort tot het zuiden. De herrie is begonnen met vernederende schermutselingen in de Voerstreek, maar in Brabant dreigde er een systematische en door de Vlaamse overheid georkestreerde uitmoording van ons volk. En daar heeft zij aan meegewerkt.

De ober huppelt op en zwaait met een boodschap.

De ober:

Boodschap, kavenijn.

De kapitein:

(terwijl hij de omslag uit de hand van de ober rukt en hem vluchtig bekijkt, tot de gast) Vraag het hem, vraag aan die bellenzot hoe de barbaarse toestanden hier begonnen zijn. *(tot de ober)* Hoe zijn ze begonnen?

De ober:

Met de twee stoelen, kavenijn.

De kapitein:

(tot de vrouw) Twee stoelen? *(tot de ober)* Welke stoelen?

De ober:

(met benepen stemmetje) Die van de Brusselse kont, kavenijn.

De gast:

O ja, over die kont heb ik iets gelezen. Ze is te dik om op één stoel te zitten, ze heeft zowel een Vlaamse als een Waalse stoel nodig. En zowel Vlaming als Waal moet dan met zijn gat op de koude vloer zitten.

De kapitein:

Neen. Dat is politiek geleuter. Men heeft gepoogd Brussel te annexeren. En als dat mislukte, heeft men er een operetterepubliek van willen maken, een nieuw San Marino.

De ober:

La République Saint Mannekenpis, kavenijn.

De kapitein:

Ja. Met een bellenzot als burgemeester-president. Een kunstmatig aangelegde oase met een ontvolkte rand. Met een geterroriseerde en leeggezogen rand, een herhaling van Leuven 68. *(bij iedere beschuldiging met het rottinkje op de vrouw duwend)* Walen buiten. Brusselaars buiten. Francofonen buiten. Nachtelijke razzia's, al wie geen akt en taktik kan uitspreken, al wie integratie weigert, wordt verjaagd. Alsof we Marokkanen en Turken zijn. Pure terreur. Mes op de keel. Villa's in brand. Vrouwen naakt de velden ingejaagd. Mishandeld en verkracht. Baby's in de bomen gegoid.

De ober begint vervaarlijk te grommen.

De kapitein:

Wat moet dat?

De ober:

(met benepen stemmetje) Pitbulls vermoord. Kavenijn.

De kapitein:

Ook dat. En rechtstreeks of onrechtstreeks heb jij er aan meegedaan. *(tot de gast)* Genoteerd? In het hoofd opgeslagen? Hij heeft er aan meegewerkt.

De ober:

Jenee, kavenijn. Alleen hier heb ik op de hoorn geblazen.

De kapitein:

(de ober met het rottinkje achteruit drijvend) Ooit laat ik je door een pitbull verkrachten.

De ober blaft klagend; in het achteruit wijken loopt hij de vrouw bijna omver. Hij neemt haar in de armen.

De ober:

(vertederd) Ze is al een beetje warm, kavenijn.

De kapitein:

Doe niet onnozel. Je bent een ezel en je loopt hier rond als een onwillig luxepaard. Dat kan niet blijven duren.

De ober:

(zeer beslist) Nee, kavenijn.

De kapitein:

Laat haar los. *(terwijl de ober de vrouw neerzet)* In de houding staan. Buik in en borst uit. En schouders omhoog.

De ober:

Nja, kavenijn.

De kapitein:

Ik krijg dorst van al die bellen en van al die woorden. Waar blijft het bier?

De ober:

Staat klaar, kavenijn. *(hij klakt de hielen en huppelt af)*

De kapitein:

(het hoofd van de vrouw betastend) Het loeder is al wat opgewarmd. Zou ze ook wat jenever lusten?

De gast:

We hadden het over volkerenmoord.

De kapitein:

(zich neerzettend) Wij moorden niet.

De gast:

Je schakelt uit.

De kapitein:

Wij moorden niet. We doden. En als we doden, dan is het uit wettige zelfverdediging. Uit zeer bittere ontgoocheling. Als je naar de wortels van dit conflict graaft, dan kom je bij 1830 terecht.

De gast:

Dacht ik ook al. Is hier geen stukje Balkan aan het gisten? Het niet terugvinden van de eigen ziel in de kunstmatige identiteit van een volksvreemde staat? En daardoor het wantrouwen. Het nare gevoel altijd door de anderen te worden gepluimd en voor de anderen te moeten betalen. Zowel bij de ene als bij de andere.

De ober brengt bier en glazen. Hij opent de flessen, begint langzaam en met overdreven gebaren een glas te vullen.

De gast:

Wordt er hier niet te veel naar het verleden gekeken?

De kapitein:

Kijken wij er meer naar dan in de Balkan?

De gast:

Nee. We zitten allemaal in de greep van een nationaal gekleurd verleden. Zonder dat verleden zouden we ons leeg voelen. Maar we mogen er geen gevangene van worden. En er is eerbied nodig voor het verleden van de burens.

De kapitein:

Onze strijd is een reactie op aanval. Op vernedering. In dit land zijn wij altijd de elite geweest, de scheppende kracht. Creativiteit is onze drijfveer. En aan de mogelijkheid tot scheppen en herscheppen wordt al decennia lang geknabbeld.

De gast:

In het Noorden wordt precies hetzelfde gezegd.

De kapitein:

In het Noorden zijn ze anders. *(tot de ober)* Ben jij zoals wij?

De ober:

(enthousiast) Nee, kavenijn.

De kapitein:

(hij staat recht, klopt met het rottinkje op de helm) Wat zou je zijn zonder de genadebellen van de generaal? Een broekschijter met kruideniersmentaliteit. *(in het gezicht van de ober)* Een schoft. Een stuk ongedierte. Een sluwe en een laffe rat. *(de ober begint zachtjes te janken)* En je stinkt. Je stinkt van binnen en je stinkt van buiten. *(de ober besnuffelend)* Naar wat stink je?

De ober:

Zou het Brusselse kaas kunnen zijn, kavenijn?

De kapitein:

Nee. Je stinkt omdat je dag in dag uit keutels uitstoot die naar defaitisme ruiken. En omdat je al jaren staat te pissen op de haarden van onze cultuur. Je wil die haarden uitdoven.

De ober:

Jenee, kavenijn. Ik hou van haarden en van warmte. Ik wil er kastanjes in poffen.

De gast:

(tot de kapitein) Je weet dat er in het Noorden klachten zijn. Over stiefmoederlijke behandeling. Over het gevoel altijd de Assepoester van de staat te zijn.

De kapitein:

Iemand moet het vuile werk doen. *(met het rottinkje naar de vrouw wijzend)* Ze zijn van nul vertrokken. Ze hadden niets. Niets. Niets. Niets. En we hebben hen in 1830 een vaderland gegeven. Een land om lief te hebben. Een nieuwe tuin met een nieuwe cultuur. Een koning. En ze waren er blij mee. In al hun steden werd *(met wuivende hand)* Vive le Roi geroepen.

De ober:

(hielklakkend en het intussen gevulde glas omhoogstekend) Leve De Koninck.

De kapitein:

(vlak in het gezicht van de ober) Vive le Roi.

De ober:

(met benepen stemmetje) Leve De Koninck. Mag ik het tweede bolleke schenken, kavenijn?

De kapitein:

Schenk. En ga de rest halen, want je doet niet wat je moet doen. Waar blijft de jenever?

De ober:

(terwijl hij het tweede glas vult) De jenever komt er aan, kavenijn. Asjeblief. Bolleke nummer twee.

De kapitein:

En nu druip je zonder belgerinkel af. Op de tenen. Als ik één keer het gerinkel van de bel hoor, dan zal je de vloer van deze kamer likken. Alle zestig vierkante meter.

De ober:

(met onbeweeglijk hoofd) Nja, kavenijn.

De kapitein:

Oprotten.

De ober:

Nja, kavenijn. *(hij sluipt geluidloos, maar daardoor kontwiegend af)*

De kapitein:

(zich weer neerzettend en een glas bier nemend) Prosit.

De gast:

Prosit. (*het lege bierflesje bekijkend*) Op de vijand veroverd bier?

De kapitein:

Ja. De zot spelen en bier brouwen, daar hebben ze in het Noorden een beetje verstand van.

De gast staat recht, gaat naar de vrouw en laat haar wat bier drinken. Ze bevochtigt er alleen de lippen mee.

De gast:

(*tot de kapitein*) Wat staat er in de laatste geheime boodschap?

De kapitein:

Onbelangrijk. (*hij drinkt zijn bier op, grabbelt naar de boodschap, maar gooit hem ongelezen weer op tafel*) Er komt een nieuwe bende kandidaat-gijzelaars. Er is een resolutie van de veiligheidsraad. Op vraag van Nederland.

De gast:

Het nemen van gijzelaars zet kwaad bloed.

De kapitein:

Jij weet toch uit Balkenervaring dat de Unomannetjes ook zonder gijzeling gegijzeld zijn. Je moet ze gewoon laten rondlopen. Op en af, op en af. Half dood van verveling verliezen ze af en toe een helm om op de kop van een zot te zetten. En je moet het laten duren. Van de uren moet je dagen maken en de weken blaas je op tot jaren. En dat laat je duren tot ze in New York en in Washington begrijpen dat alleen nieuwe en gezuiverde grenzen de zaak kunnen oplossen. Een rechte lijn van Maastricht tot Poperinge. Eerlijk en proper. En in Straatsburg worden deze minimale eisen door Frankrijk gesteund. We zullen winnen omdat we beter zijn dan de vijand.

De gast:

Die vijand denkt net hetzelfde.

De kapitein:

Wij denken niet dat we beter zijn. We zijn gewoon beter. En God houdt meer van ons dan van de anderen.

De ober komt met veel belgerinkel op. In de linkerhand draagt hij een schotel. Zijn rechterhand ligt op de schotel, onder een doek.

De kapitein:

Wat moet dat? Waar blijft de jenever? En omdat de bellen rinkelen zal de vloer gelikt worden.

De ober:

Neen, kavenijn.

De kapitein:
Wat neen?

De ober laat de schotel en de doek vallen. Hij heeft een pistool in de rechterhand. De kapitein wil een wapen uit de tafellade halen.

De ober:
Afblijven en poten omhoog. Dit ding is schietklaar.

De kapitein:
Saint José, Happart Eternel, sta ons bij. *(hij kijkt vertwijfeld naar de gast, maar die reageert niet; hij legt dan de handen op het hoofd)*

De ober:
Halve draai links en dan links-rechts-een-twee naar buiten.

De kapitein:
Waar naartoe?

De ober:
Naar waar de bellen luid zullen rinkelen. Vooruit. *(kapitein en ober af)*

Men hoort verre ontploffingen en geweervuur. De gast blijft onbeweeglijk zitten. De vrouw gooit de overjas van de schouders, komt naar de tafel en neemt het pistool van de kapitein uit de lade.

De vrouw:
(het pistool op de gast richtend) Sta recht.

De gast:
(staat aarzelend recht, steekt de handen omhoog) Ben ik je vijand?

De vrouw:
Dat weet ik niet. Ik had voor jou de Maagd van Vlaanderen moeten zijn.

De gast:
Voor mij ben je een getuige. Ik ben alleen gewapend met pen en papier.

De vrouw:
Laat de handen maar zakken. En zet je neer.

De gast:
Je wist dat er iets ging gebeuren?

De vrouw:
Ja. Ik wist dat er iets gaande was. Ik heb het gevoeld. Tijl heeft het mij zonder woorden gezegd.

De gast:

(zich neerzettend) Ik heb hem met bewondering gadeslagen. Hij ziet er helemaal niet uit als een mannetje dat met gemak de IJzeren Jan kan spelen.

De vrouw:

(zich neerzettend, het wapen terug in de lade leggend) Door hem heb ik niet álle geloof in mannen verloren.

De gast:

Heb je die kapitein al eerder ontmoet?

De vrouw:

Ja. De eerste dag.

De gast:

Hoe is het begonnen?

De vrouw:

Met een extra nieuwsuitzending op televisie. Linda De Win van uit een Wetstraat in crisissfeer: er wordt weer volop gedacht aan een nieuw rondetafelgesprek, zei ze. In mijn woonplaats was dit het sein om aan te vallen.

De gast:

Wie heeft aangevallen?

De vrouw:

De buurman. Een kleine, dikke en ouderwetse ambtenaar in stijve overjas. Wit zakdoekje in de borstzak. Vilthoed. Met waterogen al jaren naar me loerend. Nauwelijks een uur na de extra nieuwsuitzending stond hij met drie van zijn Brusselse vrienden op de deur te bonzen. Te roepen dat de Vlaamse teef moest opgepakt worden.

De gast:

Ben je verkracht?

De vrouw:

Ja. *(na een poos)* Ik heb niet geschreeuwd. Ik heb op de tanden gebeten. *(heftig, de gast bekijkend)* Dát was het begin. Het begin van het begin. *(voor zich uit)* Nog dezelfde avond zat ik met zestien andere vrouwen in een vrachtwagen op weg naar het zuiden. Mama heb ik niet meer teruggezien. Ze was om halftwaalf met de fiets naar het dorp gereden. Had vers brood nodig. Ook papa heb ik niet teruggezien. Hij was 's morgens nog gewoon naar het werk gegaan. *(na een lange pauze)* En dan het kamp. Sergeanten en adjudanten. Roepend. Tierend. Hun handen tussen onze dijen stekend. Eén meisje werd verloot. De jongste. Niet eens vijftien. *(na een poos)* Uren later is ze door twee soldaten teruggesleept en in de kamer gooid. Kon niet meer op de benen staan. Opgezwollen gezicht, gebarsten lippen, beklauwde borsten. En tussen de borsten: het monogram van de overwinnaar, er in gesneden met een mes en dan opgevuld met de as van sigaretten. *(na een poos)* Ze was van Dendermonde. Werkte in Brussel. *(na een poos)* Een mens is een taai

beest, heb ik oma vaak horen zeggen. Een mens past zich gemakkelijk aan. Een mens went aan alles. En een vrouw nog gemakkelijker dan een man. *(na een poos)* Ik hoor het haar nog zeggen.

De gast:

En hier, in dit kamp?

De vrouw:

Grenzeloze eenzaamheid. Met af en toe een poging om ze te doorbreken. In de vroege ochtend kwam een van de meisjes soms op de rand van het bed zitten. *(na een poos)* Om met of zonder woorden te zeggen dat wennen niet lukte. *(na een poos)* Om te zeggen: binnen in mij is iets aan het sterven, binnen in mij gaat alles dood. *(na een poos)* Of om te getuigen. Om te vertellen over het vorige kamp, over het vijf-minuten-bordeel, over de drie vlooi-bedden in één kamer. *(na een poos)* Over de stank der soldaten. *(na een poos)* Over de rode sergeantenkop die af en toe de deur open stak. Die naar de blote dijnen van de vrouwen keek en naar de billen van de soldaten. Die schreeuwde. Nog niet klaar, Lecocq? Nog niet klaar, Leloup? Nog niet klaar, Happart? Vijf minuten, heb ik gezegd. Of moet ik komen helpen? Over de lange rijen op het trapportaal. Er staan er nog vierentwintig te wachten, Lecocq. Nog zestien, Leloup. Nog elf, Happart. Of nog drie. En plots werd dan gedacht: Eens zijn ze kleine, rozige baby'tjes geweest. Eens lagen ze in de zachte en warme armen van een moeder. Ze krijgen een zoentje op het voorhoofd, op het neusje, op de al half gesloten oogjes, op het kleine oortje. *(tot de gast, bijna brutaal)* Mannen begrijpen niet wat moederliefde is, zei mama. Als ze wisten wat moederliefde is, als ze dat zelf eens konden voelen, als ze konden ervaren wat het is om met geduld en overgave een leven in je te laten groeien en het dan het licht van de wereld te laten zien... *(na een poos)* Dan zou de wereld er misschien wel anders uitzien. Anders en beter. Met meer vrede en vriendschap. Met liefde. *(na een poos)* Naïef wijfje, zei papa. Zolang er met oorlog geld wordt verdiend, zal er oorlog zijn.

De gast:

Ja. Dat zal wel de kern van de zaak zijn.

De vrouw:

(na een poos) In de barak hebben enkele vrouwen de eerste signalen van zwangerschap gevoeld. Er is met veel afkeer op gereageerd. Met haat tegen het eigen lichaam. Een kind? Neen, met een kind, met dát kind, willen ze niets te maken hebben. *(na een poos)* Sommige verkrachters spraken over zwangerschap. Enkele onderofficieren leken er door gefascineerd. *(na een poos)* Ze zeiden: je bent een geit die naar de bok wordt gebracht. Ze paarden met wilde snokken van het lijf. Ze bleven breed en zwaar op je liggen. *(na een poos)* Ze zeiden: ik heb gegraven en graaf tot op de bodem van je buik. Je moet en zal een Brusselaar baren. *(na een poos)* Zo ging dat. Soms.

De ober:

(van achter de schermen roepend) Mariloes.

De vrouw:

(gejaagd rechtstaand) Iemand roept mij. Iemand roept mijn naam. *(tot de gast)* Ik heb weer een naam. Ik ben geen geit meer. Ik ben Mariloes. Is het Tijn die daar roept?

Verre ontploffingen. Geweervuur. De vrouw en de gast kijken nieuwsgierig uit naar wat komen zal. Na een poos komt de ober op, zwaaiend met een Vlaamse leeuwenvlag. Hij zit op de rug van de - geknevelde, gemuilbande en op handen en voeten kruipende - kapitein.

De vrouw:

Tijn.

De ober:

Gegroet. Daar heb ik de laatste tijd af en toe van gedroomd. Een blijde intrede op de Grote Markt van Brussel. Gezeten op de rug van iets dat op een hond en op een ezel lijkt.

De vrouw gaat de kapitein schoppen.

De gast:

Ezels worden niet geschopt.

De vrouw:

Mensen ook niet. En hij heeft het gedaan. Hij heeft lichamen en zielen geschopt. En laten schoppen. Mijn lichaam en mijn ziel heeft hij geschopt. Hij heeft mij gekrenkt. Vernederd. *(ze schopt hem weer, slaat hem in het gezicht)*

De gast:

Ga er mee naar Den Haag. Daar is een oorlogstribunaal.

De vrouw:

(van de een naar de ander kijkend) En daar geloven jullie in?

De ober:

(tot de kapitein) Geloof jij daar in?

De kapitein laat een op balken lijkend geluid horen.

De ober:

(het hoofd van de kapitein op en neer duwend) Hij gelooft er in. Hij zal dus gaan naar dat Den Haag van recht en vrede.

De kapitein jankt.

De vrouw:

(haar hand op het hoofd van de ober leggend) Even heb ik gedacht dat alles zou mislukken, dat je het niet zou overleven.

De ober:

Ik heb geen zin om nu al onder gras en madelieven te gaan liggen. Ik wil leven.

Hij staat recht en bindt de kapitein met het halstouw aan het bed.

De vrouw:

Ik heb aan je getwijfeld. Je leek niet iemand met een stoer en vierkant karakter. Je leek een veel te brave jongen. Iemand die meer van eenden dan van everzwijnen droomt. Je bellen klingelden zo zacht; ik twijfelde aan hun nut.

De ober:

Ook al zijn het geen bronzen klokken, ze hebben me het leven gered.

De gast:

Van klokken liggen de mensen al lang niet meer wakker. Bellen intrigeren veel meer, ze ademen onrust op dichtgevalen ogen. En wat is er daar buiten gebeurd?

De vrouw:

Mag je hem dát wel zeggen?

De ober:

Hij is nu ónze gast. Ik ken zijn achtergronden en weet dat hij te vertrouwen is. *(tot de gast)* We zijn veilig en wachten nu op transport.

De vrouw:

Kunnen we terug naar Vlaanderen?

De ober:

Een omweg zal er alleszins nodig zijn. Maar we keren terug. *(de handen van de vrouw nemend, haar in de ogen kijkend)* Ik zie weer een beetje licht in je ogen. Achter die wimpers wordt een donker gordijn opengetrokken. En nog een, en nog een. Die ogen gaan weer blinken. En blijheid kleurt nu ook je lippen.

De gast:

Blijheid en vrijheid gaan altijd hand in hand.

De vrouw:

Ik voel me vuil. Ik werd hier voorgesteld als de Maagd van Vlaanderen, maar geen hoer heeft zich ooit vuiler gevoeld dan ik. Ze hebben van mij een hoer gemaakt.

De ober:

Ook ik voel me vuil. Om te overleven was ik zelfs bereid om de vloer te likken. Want op overleven kwam het aan. En op het kunnen nemen van een nieuwe start. Wat scheef stond dient gesloopt en pas na het ruimen van veel puin zal kunnen gedacht worden aan een nieuw begin.

De vrouw:

Is er nog wel hoop op leven in het verbrande land der kinderjaren? In de barak droomden de vrouwen luidop van nieuwe horizonten. Van Nieuw-Zeeland en zo.

De gast:

Bij ons keerden vooral de ouderen terug, zij die dicht bij de dood stonden, die in de aarde van het geboortedorp de laatste slaap zochten.

De ober:

En de jongeren?

De gast:

De meeste jongeren veegden hun voeten aan de mat van de kinderjaren. Ook zij zochten naar nieuwe horizonten. Bij sommigen lukte het experiment, maar anderen vonden alleen versperde wegen en kwamen zich ontgoocheld en met veel verbittering neerzetten op de drempel van een nog naar verval en dood ruikend huis. *(na een poos)* Wie tussen jong en oud stond, keerde meestal ook terug, beet hard en knarsend op de tanden, maar werd door onrust verteerd. Ze verheugden zich in het weerzien van hun wilde rozen en van het geel der zonnebloemen, maar de geur van verbrande huizen woonde voor altijd in hun neus en in hun hele hoofd. De wrange smaak der wraak ligt ook nu nog onverteerbaar op de bodem van hun ziel.

De ober:

De achterdocht bleef.

De gast:

In elke vreemde en tam lijkende hond meenden ze de licht ontvlambare waanzin van de wolf te zien. In de diepste lagen van het puin vonden ze soms verscheurde en half vergane boeken en af en toe ook een oud portret. Op zo'n moment werd het gehuil der wolven sterker en voelden ze beter dan voorheen dat er naast huizen ook levens waren geplunderd.

De vrouw:

Ziet onze toekomst er zo uit?

De ober:

Neen.

De vrouw:

Kan ik terug naar dat wellicht leeg gebleven huis, in een dorp waar dag en nacht een roedel wolven door de tuinen sluipt?

De ober:

(een mes uit de tafellade nemend) Als er een mes nodig is, dan zal er een mes genomen worden. *(hij plant het mes in het tafelblad)* Elke wolf die niet voor rede vatbaar is, die moet en zal verdreven worden. En er zijn grenspalen nodig. Grenspalen waarop het woord Eerbied staat. Waarop het woord Gelijkheid staat. Waarop het woord Vrijheid staat. Waarop het woord Vlaanderen staat.

De vrouw:

Wie zal ze planten?

De ober:

Aan wie ze plant geef ik graag een blauwe helm. Maar de bellen houd ik.

De ober gooit het nog op tafel liggende rottinkje in een hoek, zet zijn helm op het rechtstaande mes en neemt er de bellen af. De vrouw hangt de bellen rond zijn hals. Achter de schermen klinkt gezang. De kapitein luistert er naar met opgeheven hoofd. Hij balkt.

De ober:

Lang duurt het nu niet meer. Straks gaat de zon hier onder. En morgen zien we haar in Vlaanderen terug.

De kapitein jankt.

De ober:

Koest.

De gast:

Geef hem wat water.

De vrouw:

Nee.

De gast gaat naar de keuken en komt terug met een kom water. De vrouw wil de kom uit zijn handen trekken, maar kijkt aarzelend naar de ober.

De ober:

Kom.

De weerstand van de vrouw breekt. Door emotie overweldigd, valt ze snikkend in de armen van de ober. De gast zet de kom water neer. De kapitein slobbert er even van, tracht de muilband af te schudden, jankt en gaat dan liggen. Intussen is de gast in de spiegel gaan kijken. Hij haakt de spiegel van de muur, neemt hem mee en zet er zich mee aan tafel.

De ober:

Kom. *(hij neemt de vrouw mee naar het bed; ze zitten hand in hand op de rand van het bed)*

De vrouw:

Wat komt er morgen?

De ober:

Vrijheid. Zon.

De vrouw:

Ik hou van de zon.

De ober:

Ik hou van haar licht.

De vrouw:
Van haar warmte.

De ober:
Soms hou ik ook van de duisternis.

De vrouw:
Duisternis is een mantel van hoop op het weerzien van licht. Ook nu.

De kapitein richt het hoofd op, kijkt vertwijfeld rond en jankt zachtjes. Duisternis is intussen schoorvoetend binnengekomen. Het blijft een lange poos stil.

De gast:
(voor zich uit) In 1943 werd mijn grootvader in Sarajevo door Kroatische soldaten vermoord. Mijn vader was toen elf jaar. Hij is slechts door een toeval aan het staal der bajonetten ontsnapt. (na een poos) De gruwel van de kinderjaren heeft zijn ziel voor altijd met een litteken verschroeid. (na een poos) Hij is vorig jaar gestorven aan een banale ziekte. Op de begrafenis herinnerden de vrienden er aan dat nooit en nooit en nooit één woord van haat en wraak zijn lippen had beroerd. (na een poos)

Vrijwel zeker had hij het daar af en toe moeilijk mee. (in de spiegel kijkend) Ooit zag ik hem in de spiegel kijken en tot zichzelf zeggen: ik wil het beste voor mezelf en voor mijn volk, maar laat daarbij alle Kwaad ver van mij verwijderd blijven. (na een poos) Mijn vader was een zachtaardig man. (na een poos) Van uit elke spiegel fluistert hij onhoorbare woorden. Hij doet mij twifelen aan slogans en aan wild gejuich. Hij knaagt aan het Kwaad, dat met obsessionele vleugels boven de hoofden vliegt. (de spiegel neerlegend, tot de al bijna niet meer zichtbare ober en vrouw) Vergeet niet af en toe in de spiegel te kijken om te zien of het Licht niet door Kwaad overschaduwd wordt.

De gast geeft nog wat water aan de kapitein. Dan gaat hij aan de tafel zitten. Hij schrijft. Nog éénmaal hoort men zingende en feestvierende stemmen. De kapitein heft verontrust het hoofd op. Dan wordt het stil en bijna helemaal donker. Op het bed is nauwelijks waarneembaar de beweging van een omhelzende arm te zien. In de lange stilte hoort men één keer de belletjes van de ober rinkelen. Heel, heel zacht. De kapitein richt het hoofd op, luistert even en gaat dan weer liggen.

En niemand, niemand, niemand zal ooit weten wat er verder gebeuren zal.

d o e k